

Nele Depestel • afdelingshoofd Data, Studie en Advies, POM West-Vlaanderen

De POM West-Vlaanderen verzamelde indicatoren om innovatie in West-Vlaanderen te meten (deel 1) en analyseerde de West-Vlaamse bedrijven die aan onderzoek en ontwikkeling doen (deel 2). Dit was pionierswerk, want nog nooit werd alle beschikbare informatie over West-Vlaanderen samengebracht, inclusief het verzamelen van nieuw materiaal. Onderzoeksmethodieken om Onderzoek en Ontwikkeling (O&O) in kaart te brengen, waren wel beschikbaar op Vlaams en Europees niveau, maar nog niet op provinciaal niveau. De medewerking van diverse organisaties, nauw betrokken bij O&O, alsook consultaties, lobby- en veldwerk lagen aan de basis van het onderzoek. De resultaten werden einde juni 2013 gebundeld in het rapport 'Onderzoek en Ontwikkeling in West-Vlaanderen'. Dit artikel is een samenvatting van onze studie.

Nele Depestel

DEEL 1 O&O-PARAMETERS IN KAART

Besteding van O&O-subsidies

West-Vlaamse bedrijven vinden vlot de weg naar de *kmo-portefeuille voor technologieverkenning* van het Agentschap Ondernemen (Vlaamse overheid) maar hinken behoorlijk achterop wat betreft deelname aan het Zevende Kaderprogramma van de Europese Unie. Een opvallend gegeven is dat niet alle steunmaatregelen van het Vlaams Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT)

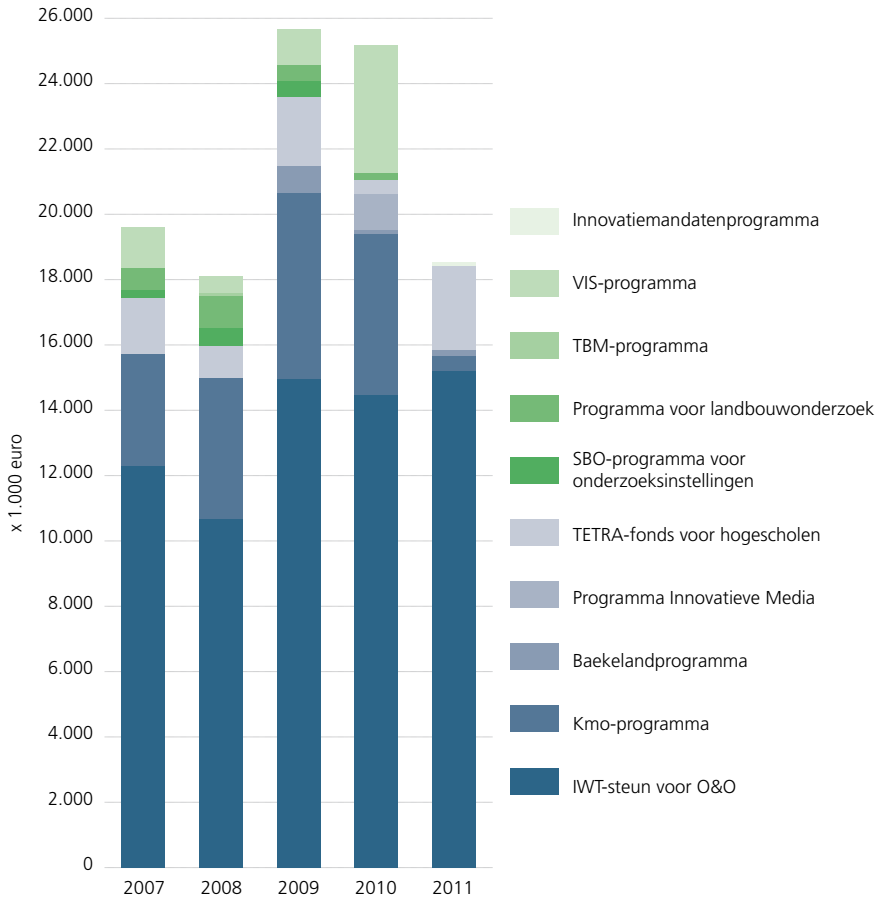
even gekend zijn of gebruikt worden door West-Vlaamse bedrijven: sommige programma's, zoals het programma Onderzoek en Ontwikkeling en het kmo-programma, doen het (zeer) goed in West-Vlaanderen terwijl andere, zoals bijvoorbeeld het VIS-programma, duidelijk beter kunnen.

De steun die het IWT verstrekt, kan worden opgesplitst in verschillende steunprogramma's (voor verschillende doelgroepen) (zie figuur 1). De grootste budgetten waarvan bedrijven rechtstreeks gebruik kunnen maken, zitten vervat in het programma voor Onderzoek en

Ontwikkeling (95,2 miljoen euro in 2011), het VIS-programma (18,9 miljoen euro) en het kmo-programma (15,3 miljoen euro). Respectievelijk 67,8% en 19,4% van alle projectsteun die West-Vlaanderen in 2011 via het IWT ontving, is afkomstig uit het programma voor Onderzoek en Ontwikkeling en uit het kmo-programma, samen goed voor **19,6 miljoen euro**. Binnen het kader van het kmo-programma is 28,4% van alle Vlaamse steun bestemd voor West-Vlaamse actoren. West-Vlaanderen scoort dus heel goed met betrekking tot het kmo-programma. Van alle steun die in Vlaanderen

Figuur 1

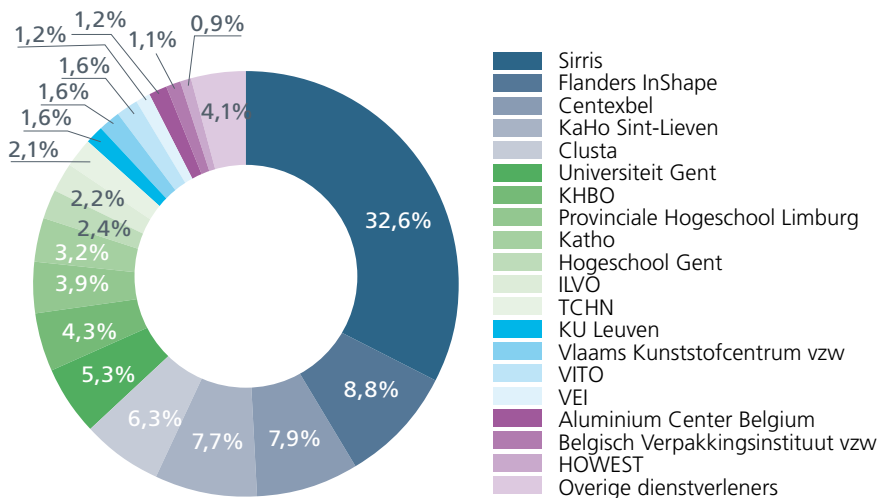
Evolutie van de IWT-projectsteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie in West-Vlaanderen, 2007-2011 (x 1.000 euro)

BRON: IWT, verwerking: afdeling DSA, POM West-Vlaanderen

Figuur 2

Verdeling van het West-Vlaamse projectbudget (a) gesubsidieerd met de kmo-portefeuille, optie technologieverkenning, periode 2009-2012 (b), volgens dienstverlener

(a) Ingediende, bevestigde, lopende en afgewerkte projecten. Geannuleerde of stopgezette projecten werden buiten beschouwing gelaten.

(b) Voor het jaar 2012 betreft het de cijfers van de eerste jaarheft.

BRON: Agentschap Ondernemen, afdeling Economisch Ondersteuningsbeleid, verwerking: afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

wordt toegekend in het kader van het **programma voor Onderzoek en Ontwikkeling**, is 16% bestemd voor West-Vlaanderen. Dat is niet slecht maar kan in vergelijking met andere indicatoren van economische activiteit¹ zeker ook nog wel beter.

Geen enkel West-Vlaams bedrijf ontving in 2011 steun vanuit het **VIS-programma**. Van 2007 tot en met 2010 was het aandeel van West-Vlaamse bedrijven binnen dit programma heel beperkt (van 1 tot maximaal 10,6% van de toegekende projectsteun).

Sedert de start van de **kmo-portefeuille voor technologieverkenning** in 2009 tot midden 2012 werden in totaal 859 projectaanvragen voor technologische adviezen door het Agentschap Ondernemen ondersteund voor een totaalbedrag van 6,2 miljoen euro. **28,6%** van het aantal projecten en **27,1%** van de projectsteun zijn voor kmo's uit de provincie West-Vlaanderen. Het betreft **246 projecten** uit West-Vlaanderen en dat omvat een geglobaliseerd projectbudget van **1,7 miljoen euro**. Wetende dat maar 20,9% van alle Vlaamse kmo's West-Vlaams is, kunnen we besluiten dat de West-Vlaamse kmo's proportioneel meer gebruikmaken van deze subsidiemaatregel dan de andere provincies in Vlaanderen. In 2011 betrof het een absoluut bedrag van ongeveer **0,7 miljoen euro**, wat veel bescheidener is dan de IWT-steun (zie hoger).

Rol van de O&O-dienstverleners

(zie figuur 2)

Sirris, Flanders InShape, Centexbel, KaHo Sint-Lieven en Clusta zijn de vijf belangrijkste dienstverleners waarop de West-Vlaamse bedrijven een beroep deden in het kader van de kmo-portefeuille. De eerste West-Vlaamse hogeschool (KHBO) staat op plaats zeven. KHBO (dat in september 2013 opging in een fusie met Katho onder de naam Vives) begeleidde 15 van de 246 West-Vlaamse projecten, voor een totaal projectbudget van 73.455 euro (of 4,3% van het West-Vlaamse projectbudget). De tweede West-Vlaamse hogeschool die we in de rangorde terugvinden is Katho met vijf projecten en

53.700 euro (3,2%).

Howest begeleidde drie West-Vlaamse projecten voor een totaalbedrag van 15.700 euro (0,9%). De West-Vlaamse hogescholen vertegenwoordigen daarmee net geen 10% van het aantal West-Vlaamse projecten en 8,5% van het gesubsidieerde West-Vlaamse projectbudget. Deze rangorde is evenwel gebaseerd op de dienstverlening in het kader van de kmo-portefeuille, pijler technologieverkenning. Naast de gesubsidieerde dienstverlening is er ook nog de niet-gesubsidieerde dienstverlening, zowel van de hogescholen (bv. contract-onderzoek) als van de onderzoekscentra.

Weinig Europees manna

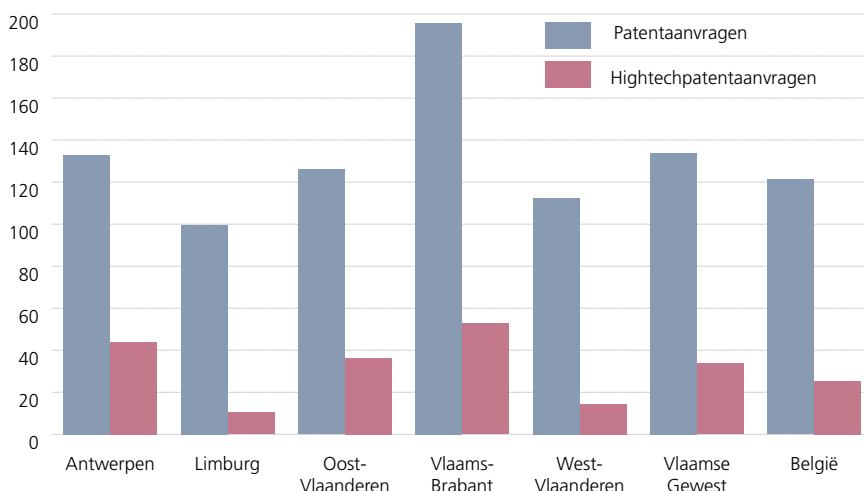
Het aandeel van West-Vlaanderen in de voorlopig² 1.543 Vlaamse deelnames aan het **Zevende Kaderprogramma van de Europese Unie (KP7)** over alle vier de deelnemerscategorieën³ valt bijzonder laag uit, namelijk 5,4%. Het aandeel van de bedrijven in het aantal deelnames en de deelname-toelage is binnen West-Vlaanderen aanzienlijk hoger dan in Vlaanderen; in West-Vlaanderen zijn de bedrijven goed voor 75,3% van de deelname-toelage en voor 67,5% van het aantal deelnames terwijl in Vlaanderen de bedrijven met 21,1% van de deelname-toelage en 29,7% van het aantal deelnames pas de derde belangrijkste deelname-categorie zijn, na de universiteiten/hogescholen en de onderzoekscentra.

KP7 was goed voor een subsidiestroom van **17,1 miljoen euro** Europese middelen naar West-Vlaanderen in de periode 2007 - medio 2012. Daarvan is ongeveer 12,8 miljoen euro naar West-Vlaamse bedrijven gegaan.

Het onderzoek van de subsidiekanalen voor O&O was een manier om het O&O-landschap in West-Vlaanderen in beeld te brengen. Er zijn echter ook bedrijven die innoveren zonder een beroep te doen op deze subsidies. In een ander luik van de studie probeerden we daarom op een alternatieve manier het profiel van de O&O-onderneming in West-Vlaanderen te schetsen (cf. infra).

Figuur 3

Aantal patentaanvragen bij het EPO (per miljoen inwoners), Vlaamse provincies, Vlaamse Gewest en België, 2008

BRON: Eurostat, verwerking: afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

O&O in de onderwijssector

Als we de verdeling van de onderzoeksmiddelen in Vlaanderen voor **hoger onderwijs** bekijken⁴ dan stellen we vast dat 1,3% van de onderzoeksmiddelen die in Vlaanderen beschikbaar zijn, worden ingezet in West-Vlaanderen. Omdat in dit cijfer de gegevens van de Kulak niet inbegrepen zijn, ligt dit percentage voor West-Vlaanderen in de realiteit zeker hoger.

Het West-Vlaamse hoger onderwijs blijkt vrij succesvol te zijn in het binnenhalen van projectmatige steun (PWO, TETRA), maar structurele steun voor onderzoek voor West-Vlaamse hogescholen hinkt zwaar achterop.

Intellectuele eigendom

(zie figuur 3)

Het aantal **patentaanvragen** per miljoen inwoners volgens de Europese procedure ligt in West-Vlaanderen onder het Vlaamse gemiddelde. Dit is ook het geval bij de hightechpatentaanvragen. In Vlaanderen kan 25,2% van de patentaanvragen worden bestempeld als hightech, in West-Vlaanderen is dit slechts bij 12,9% van de patentaanvragen het geval. West-Vlaanderen vertegenwoordigt 15,6% van alle Vlaamse patentaanvragen bij het EPO en 8,1% van het aantal hightechpatentaanvragen.

In 2012 werden in totaal 621 Belgische octrooien gepubliceerd die anderhalf jaar

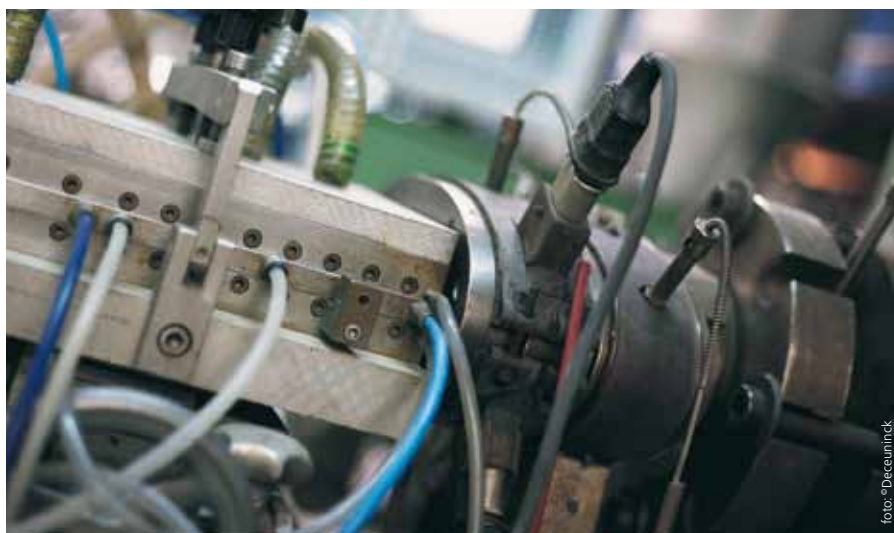

foto: ©Deceuninck

daarvoor werden ingediend bij de Dienst voor de Intellectuele Eigendom (volgens de Belgische procedure). Ruim **een vierde** van dit aantal Belgische octrooien is afkomstig uit West-Vlaanderen. West-Vlaamse ondernemingen lijken verhoudingsgewijs meer Belgische octrooien aan te vragen dan Europese. Dat zou kunnen te maken hebben met het typische kmo-landschap. Elementen zoals afzetmarkt, export en de kostprijs van het octrooi zullen dan zeker een rol spelen. De lagere kostprijs van een Belgisch octrooi past beter binnen de kleine budgetten van een kmo. Indien de bedrijven investeren in een Europees octrooi, moet men deze investering ook kunnen terugverdienen via voldoende afzetmarkt in de andere EU-landen. Enkel de grotere (internationale) bedrijven denken wellicht onmiddellijk op Europees (internationaal) niveau en hebben grotere budgetten ter beschikking voor registratie van intellectuele eigendomsrechten. Bedrijven/sectoren die meer exportgericht

zijn, hebben ook een ruimere bescherming nodig.

Tewerkstelling

In 2009 telden de West-Vlaamse ondernemingen 4.237 personeelsleden die rechtstreeks (onderzoekers) en onrechtstreeks (dienstverlening) betrokken zijn bij O&O. Het aandeel van West-Vlaanderen in het Vlaamse Gewest is daarmee slechts **8,1%**.

Op het vlak van tewerkstelling van onderzoekers en O&O-personeel in verhouding tot de totale tewerkstelling in de ganse provincie (zie **figuur 4**), scoort West-Vlaanderen opnieuw ondermaats ten opzichte van het Vlaamse Gewest. In West-Vlaanderen is slechts 0,9% van de totale tewerkstelling O&O-personeel en 0,5% zijn onderzoekers. In gans Vlaanderen is 1,9% actief in O&O, het aandeel van de onderzoekers ligt er hoger dan 1%.

In 2010 waren in West-Vlaanderen 4.085

personen tewerkgesteld in de hoogtechnologische industrie en 4.292 personen in de hoogtechnologische kennisintensieve diensten. Het aandeel van West-Vlaanderen in Vlaanderen inzake het aantal werknemers in de hoogtechnologische kennisintensieve diensten ligt opvallend laag (8,8%) maar met een nagenoeg even hoog aantal werknemers in de hoogtechnologische industrie realiseert West-Vlaanderen wel een aandeel van 21,3% in het totale Vlaamse contingent.

DEEL 2 PROFIEL VAN DE WEST-VLAAMSE O&O-ONDERNEMINGEN

We analyseerden in West-Vlaanderen **625** ondernemingen die investeren in Onderzoek en Ontwikkeling. We vergeleken deze ondernemingen met een referentiegroep van 53.172 ondernemingen, die we verder in deze analyse de referentieondernemingen noemen.

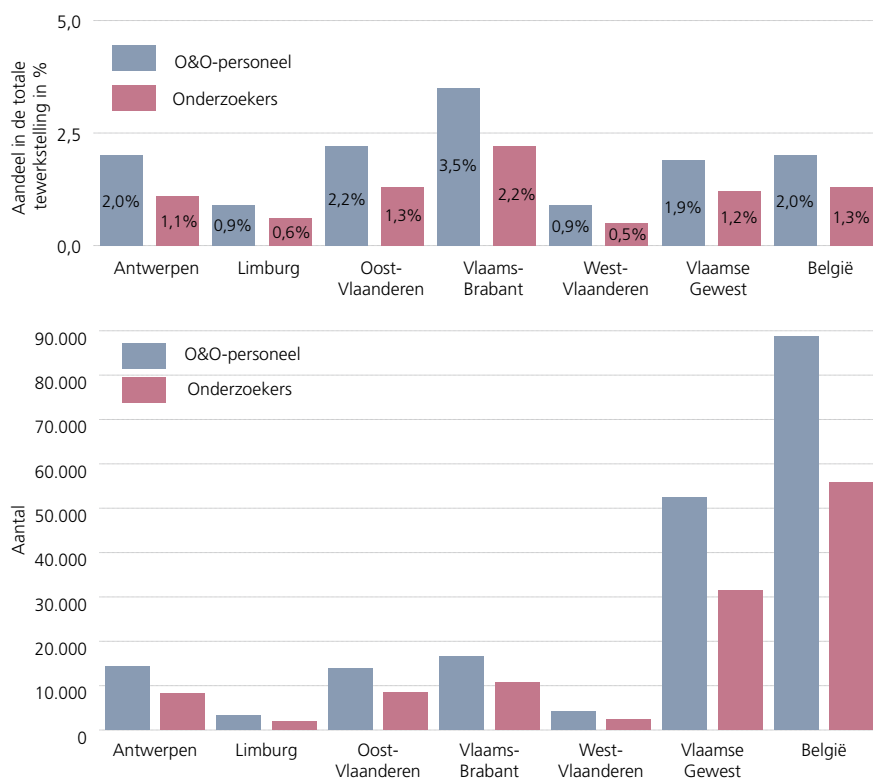
West-Vlaamse O&O-ondernemingen zijn geconcentreerd rond de grotere agglomeraties. Het zijn vooral industriële bedrijven, met grote vertegenwoordiging uit de sectoren metaal, textiel en voeding. Het lage aandeel O&O-ondernemingen uit de bouwsector valt op. West-Vlaamse O&O-ondernemingen zijn gemiddeld **ouder, groter en financieel gezonder** dan de referentieondernemingen.

De meeste van deze O&O-ondernemingen zijn gevestigd in de arrondissementen Kortrijk (32,3%), Roeselare (20,3%) en Brugge (15,7%). Deze arrondissementen staan ook in de top drie inzake aandeel O&O-ondernemingen in het aantal referentieondernemingen (respectievelijk 23,4%, 13,0% en 24,3%).

Ondernemingen met O&O-activiteiten zijn opvallend ouder dan de gemiddelde onderneming in West-Vlaanderen. Ruim de helft (54,6%) van de West-Vlaamse O&O-ondernemingen is 21 à 50 jaar oud. Amper 2,1% van de O&O-ondernemingen is 'starter' en 10,7% is 'groeier'⁵. Het lage aandeel starters en groeiers actief op het gebied van O&O kan ertoe leiden dat de economie te weinig zal vernieuwen en betekent een bedreiging voor de toekomstige economische ontwikkeling.

Figuur 4

Aandeel van O&O-personeel en onderzoekers in de totale tewerkstelling, Vlaamse provincies, Vlaamse Gewest en België, 2009

BRON: Eurostat, verwerking: afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Van de 55.257 werknemers in O&O-ondernemingen is 12,8% actief in een kleine O&O-onderneming. In middelgrote O&O-ondernemingen is 27% aan het werk en in grote O&O-ondernemingen is dit 60,2%. De referentieondernemingen telden in totaal 255.519 werknemers. Hiervan was 44,5% actief in een kleine onderneming, 22,6% in een middelgrote onderneming en 33% in een grote onderneming.

Ruim een vierde (27,8%) van de West-Vlaamse O&O-ondernemingen is actief in de **metaalsector**. De O&O-ondernemingen in de textielsector en de groothandel vervolledigen de top drie met respectievelijk 11,4% en 9,1% van alle West-Vlaamse O&O-ondernemingen. Bij de O&O-ondernemingen is 68,5% actief in de industrie en 27,8% in de tertiaire sector. De bouwsector vertegenwoordigt slechts 2,2% van de O&O-ondernemingen. Bij de West-Vlaamse referentieondernemingen ziet de verdeling naar sector er enigszins anders uit. De tertiaire sector in West-Vlaanderen vertegenwoordigt 67,9% van de referentieondernemingen, de bouwsector staat op de tweede plaats met 14,1% van de referentieonder-

nemingen en de industrie vervolledigt de top drie met 8,2%.

Financiële parameters

Het overgrote deel van de O&O-ondernemingen heeft een goede liquiditeitstoestand.

Ook de financiële onafhankelijkheid van de O&O-ondernemingen zit vrij goed. De verhouding eigen vermogen ten opzichte van totaal vermogen is bij de O&O-ondernemingen gemiddeld dan wel iets lager dan de West-Vlaamse referentieondernemingen maar het aandeel ondernemingen dat de kritische waarde van een derde eigen vermogen in het totale vermogen niet haalt, is kleiner bij de O&O-groep dan bij de ondernemingen uit de referentiegroep.

In 2010 noteerden de West-Vlaamse O&O-ondernemingen een nettorentabiliteit van het eigen vermogen van gemiddeld 11,92%. Bij de referentieondernemingen ligt de gemiddelde nettorentabiliteit een stuk lager (7,31%).

Als we de rentabiliteit, solvabiliteit en liquiditeit met elkaar in verband brengen dan kunnen we concluderen dat 55,4% van de O&O-ondernemingen een goede

tot zeer goede financiële situatie kende in 2010 tegenover net de helft (50,5%) van de referentieondernemingen

Via de toegevoegde waarde leveren de ondernemingen een bijdrage tot het bruto regionaal product. Om de intensiteit van die bijdrage te meten, wordt de toegevoegde waarde in verhouding tot de bedrijfsopbrengsten gebracht. De toegevoegdewaarderatio van de O&O-ondernemingen bedroeg in 2010 gemiddeld 25,4% en ligt daarmee hoger dan de gemiddelde toegevoegdewaarderatio van de West-Vlaamse referentieondernemingen (22,1%).

Besluiten

Uit de data die in het onderzoek verzameld en geanalyseerd werden, komen enkele tendensen naar voren:

- De **West-Vlaamse ondernemingen** doen het in het algemeen goed op het vlak van O&O en innovatie. Een behoorlijk aandeel van de in kaart gebrachte Vlaamse kmo-subsidies vloeit terug naar West-Vlaanderen. Er is evenwel een significant verschil op te merken tussen eerder laagdrempelige programma's zoals de kmo-portefeuille en steunmaatregelen met een hogere opstap zoals het Zevende Kaderprogramma van de EU. Het West-Vlaamse aandeel in deze laatste categorie bedroeg in de periode 2007-2012 slechts 5,4%.
- Dit duidt meteen op een **onderliggende discrepantie**: West-Vlaanderen heeft ten opzichte van de rest van Vlaanderen **minder academische opleidingen en daaraan gekoppelde onderzoeksgroepen en -middelen**. Dit wordt weerspiegeld in het feit dat slechts 1,3% van de Vlaamse onderzoeksmiddelen voor hoger onderwijs in 2012 naar West-Vlaanderen ging. Dit cijfer geeft weliswaar niet het volledige verhaal weer (de onderzoeksmiddelen van Kulak bijvoorbeeld konden niet in rekening worden gebracht), maar duidt toch op een minder sterk ontwikkelde academische onderbouw, die nochtans cruciaal is om de West-Vlaamse ondernemingen te ondersteunen in hun O&O en innovatiestrategieën.
- De provincie scoort dan wel weer sterk

op het vlak van toegepast onderzoek, verbonden aan de opleidingen en expertisecentra van de West-Vlaamse hogescholen Howest, KATHO en KHBO. Zo gaven de West-Vlaamse hogescholen in 2011 circa 14 miljoen euro aan O&O, of ruim 17% van de uitgaven van alle Vlaamse hogescholen samen. Naast deelname aan programma's zoals PWO en TETRA, sluiten zij ook bilaterale contracten met ondernemingen af inzake onderzoek en dienstverlening.

Hoewel de voorliggende studie slechts een eerste aanzet is, tekenen de tendensen en de daarmee gepaard gaande aandachtspunten zich duidelijk af: er dient in de toekomst blijvend werk te worden gemaakt van het sterker ontwikkelen van de academische onderbouw en het verhogen van de onderzoeksmiddelen voor West-Vlaanderen. Bovendien kunnen en moeten nog meer ondernemingen worden toegeleid naar de beschikbare kennis en expertise en de bestaande subsidiekanalen.

Om deze acties te kunnen realiseren, staat samenwerking voorop. Slechts wanneer zowel Overheid, Onderwijs & onderzoek

als de Ondernemingen in onze provincie hun expertise, netwerk, middelen en slagkracht bundelen, kan een belangrijke toegevoegde waarde worden gecreëerd.

Deze bundeling van krachten of O3, moet een **exponentiële hefboom** creëren om ondernemingen in de provincie nog beter te kunnen ondersteunen. Wat betreft de 'O' van overheid zal de Provincie West-Vlaanderen alvast een voortrekkersrol opnemen om samen met de andere actoren vorm te geven aan het West-Vlaamse actieplan voor een kennisgedreven groei.

De integrale POM-studie Onderzoek en Ontwikkeling in West-Vlaanderen is te downloaden op www.pomwvl.be/onderzoek-ontwikkeling-west-vlaanderen. ■

¹ Zo heeft West-Vlaanderen op het vlak van bijvoorbeeld toegevoegde waarde, actieve ondernemingen en bevolking aandelen van respectievelijk 17,7%, 21,4% en 18,4% in het Vlaamse cijfer.

² Situatie op 19 juni 2012 waarbij op dat moment ongeveer 53% van het totale voorziene deelnamebudget is toegekend.

³ 1) Bedrijven, (2) Onderzoekscentra, (3) Uni-

versiteiten/hogescholen en (4) Overige (overheidsinstellingen, non-profitorganisaties, EEI's, internationale organisaties, GCO's en andere instellingen die niet in de andere drie categorieën thuishoren).

⁴ Het betreft een optelsom van volgende middelen/fondsen: academiseringsmiddelen, onderzoekssokkel/variabel onderzoeksdeel, PWO-middelen, Hercules, IOF, BOF, FWO en Terafonds.

⁵ Starter: niet langer dan drie volledige kalenderjaren ingeschreven in KBO. Groeier: Tussen vier en tien volledige kalenderjaren ingeschreven in KBO.